

**TÜRK ALMAN DOSTLUĞUNUN BAĞLANTI HALKASINI
TEŞKİL EDEN "ALMAN YARDIMCI ADALET MEMURU"
(RECHTSPFLEGER) KİMDİR?**

Doz.Dr. Volker LESSING*

Çeviren: Prof.Dr. Bilge ÖZTAN
Prof.Dr. Fırat ÖZTAN**

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı Adâlet Yüksek-
okulu ile Niedersachsen İdare ve Yardımcı Adâlet Memurları Mes-
lek Yüksekokulu'nun Yardımcı Adâlet Memuru Meslek Yüksek-
okulu arasında resmî dostluk sözleşmesinin imzalanması vesilesiyle
duyduğum sevinç ve bilincinde olduğum gururu Türk ev sahibesi
nezdinde ifade etmeme lütfen müsaade edin. Keza, Türk-Alman dost-
luğunun bağlantı halkasını teşkil eden "alman yardımcı adâlet me-
muru" (Rechtspfleger) kimdir? konusuyla ilgili açıklamalarım geç-
meden önce, iki kişiye en derin teşekkürlerimi sunmama da müsaade
edin; çünkü, onlar olmaksızın, bugün Prof.Dr. Öztan ile benim bu
sözleşmeyi imzalamamız mümkün olmazdı. Bu kişiler bayan Öztan'
ın sefeli olan Prof.Dr. Mumcu ve benim selefim olan Asliye Mahke-
mesi Reisi (Vorsitzender Richter am Landgericht) sayın Dr. Kriebel'
dir. Bu iki kişiye, birbirlerine karşı duydukları sempati, fakat özellikle
her iki ülke ve onların kültürlerine duydukları derin saygı nedeniyle
muhteşem bir dostluğu geliştirdikleri ve beş senden beri resmî bir
sözleşme olmaksızın korudukları ve yoğunlaştırdıkları için müteşekki-
riz. Sayın Öztan, bizler ve haleflerimiz için bu dostluğu geliştirmeye
devam etmek ve adâlet yüksekokulu mezunlarının sorumluluk yüklü
mesleklerine hukuk düzeninde hak ettikleri bir mevki yaratmak,
onur verici bir görev olacaktır. Her iki meslekî öğretim müessesesinin
de birbirinden öğrenebileceği ve öğreteceği şeyler bulunduğu ina-

* Doz.Dr. V. Lessing, Eyalet Mahkemesi Hâkimi olup, halen Niedersachsen İdare ve
Yardımcı Adâlet Memurları Meslek Yüksekokulu'nun Yardımcı Adâlet Yüksekokulu
Müdürüdür.

** Prof.Dr. Bilge Öztan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir.
Prof.Dr. Fırat Öztan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesidir.

niyorum. Dostluğun giderek gelişmesini ve geniş bir temelde, insana saygıya ve yakınlaşmaya dayalı sağlam bir bağın hâkim olmasını diliyorum.

Size şimdi Federal Alman Cumhuriyeti'nde yardımcı adâletin bir organını ve "üçüncü güç"ün en önemli temel parçasını, "yardımcı adâlet memurunu" tanıtmak istiyorum. Bizde "yardımcı adâlet memurunun" mevki ve görevleri 1957'den beri özel bir Kanun'da düzenlenmiştir. Bu Kanun'un 1'inci paragrafı "Yardımcı adâlet memuru, yardımcı adâlette bu kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirir" demektedir. Yardımcı adâlet memurunun durumunu, bu Kanun'un 9'uncu paragrafı tanımlamaktadır. "Yardımcı adâlet memuru, kararlarında sadece kanunla bağlıdır. Bu kanundan aksi anlaşılmadıkça *bağımsız* karar verir.

Almanya'da, Anayasa'daki ve Alman Hâkimler Kanunu'ndaki hâkimliğin kanunî tanımını bilenler, Yardımcı Adâlet Memurları Kanunu'nun yukarıda zikredilen ifadesi karşısında, şu soruyu sormak ihtiyacını hissederler: Yardımcı adâlet memurları da hâkim midirler? veya en azından "küçük hâkim" midirler? Bu mesele Hâkimler Derneği ile Yardımcı Adâlet Memurları Derneği arasında mevcut politik tartışmanın merkezini teşkil etmektedir.

Sizleri, ülkemdeki yardımcı adâlet memurlarının mevkilerini belirlemek için, Anayasa Mahkemesi'nin hukukî problemlerinin tartışması ile sıklıkla istemiyorum. Hâkim olarak bana, şu anda üst derecede adâlete hizmet vermek için genç memurların, yani yardımcı adâlet memurlarının yetiştirilmesine ilişkin meslekî alanın müdürü olarak sorumluluk verildi ve kısa da olsa, görüş bildirmeme müsaade edildi. Yardımcı adâlet memuru, bizde, çok uzun sayılmayacak bir süre önce, bir hâkimin tipik görevlerine dahil olan, görev bilinci içindedirler. Yardımcı adâlet memuru, yargı alanında bizde, bugün, sosyal, iktisadî, toplumsal ve böylece politik yönden cebrî icranın ve nizasız kazanın en önemli konularıyla ilgili görevleri ifa etmektedir. Bunlar, hukukçuların eğitiminde hiç yer verilmeyen hukuk disiplinleridir. Almanya'da, uygulamada, yardımcı adâlet memurları ve adâlet yüksekokulundaki öğretim üyeleri bu alanlarla ilgili hususlarda, hemen hemen monopol şeklinde bilgiye sahiptirler. Bu alanlarda, hukuk fakültelerinde, sadece bazı yaşlı profesörler tarafından ve sadece belli hususlarda ders verilmektedir.

Yardımcı adâlet memurları sorumluluk dolu enteresan bir meslek icra etmektedirler. Onların eğitilmesi onları yetiştiren öğretim üyelerine haz vermektedir. Almanya'da olduğu gibi, Türkiye'de de müşterek hedef, ihtiyaçlar devam ettikçe, yargının bu bölümünün sosyal, toplumsal ve ekonomik yönden kabulünün gerçekleştirilmesi olmalıdır.

Bu mesleği tanımak isteyenler, aşağıdaki sorular üzerinde durmalıdır. "Yardımcı adâlet memurluğu"nun menşei nedir? Bu memurlar yargıda hangi hizmeti yerine getirmektedirler? Nasıl yetştirilmelidirler?

Cevaplar basit değildir ve pek çok kişi tarafından da bilinmemektedir. Size garanti vererek söyleyebilirim ki, bizde de bazen hâkimler bile yardımcı adâlet memurunun meslek grupları hakkında net olmayan bir bilgiye sahiptirler; sadece "kendî" yardımcı adâlet memurunu tanımakta ve onun görevini bilmektedirler; mahkeme idari teşkilatında yükseltilmiş seviyede hizmet veren memurlar olduğunu bilmektedirler; fakat, çoğu kez, bu mesleğin eğitimi ve tarihçesi ve sorumluluk yüklü görev çeşitliliği hakkında bilgi sahibi değildirler. Hâlâ, hâkimlerin günlük lisanında kullandıkları hitap şekilleri sadece alışlagelmiş bir formülasyondan olmayıp, ve insanî bağlılığı ele vermekle kalmayıp, tam aksine, her somut olayda hâkim ve yardımcı adâlet memuru arasında bir üstlük altlık ilişkisinin varlığı şeklinde bir peşin ve hatalı düşüncenin varlığını göstermektedir.

Alman hukuk düzeninde, hâkime, yardımcı adâlet memuruna bir ön-hazırlık veya sadece hazırlık yapmasını talep hakkını veren bir hüküm mevcut değildir. Daha ziyade, yargının bütünlüğü içinde, her iki grup için öngörülen vazifelerin birbirine açıkça eklendiği görülmektedir. Bu iki grup arasında, hâkimin, kanundan dolayı, kaldıracın uzun kısmında duruyor gözüktüğü çok az sayıda kesişme alanı vardır. Günlük uygulamada ise, neredeyse bunun aksi bir görünüş mevcuttur; çünkü, hâkimler, yardımcı adâlet memurlarının çalışma alanına dahil olan görevleri hiç öğrenmemişlerdir, yahut da çok sınırlı bir bilgileri vardır. Genç hâkimler, sık sık tecrübeli yardımcı adâlet memurlarına danışmak zorunda kalmaktadırlar.

Hâkim arkadaşlara, avukatlara, noterlere- ki, bunlar yardımcı adâlet memurları ile günlük işlerini yaparlarken sıkı bir işbirliği içinde çalışmakta olmaları sebebiyle onları en somut şekilde değerlendireme imkânına sahiptirler- veya bunlar dışında kalan herhangi bir il-

giliye, Hildesheim'deki Adâlet Yüksekokulu'nu anlattığımda, çoğu zaman öğrencilerin yetiştirilmeleri, görevlerinin gereklerine uyma yetenekleri gibi hususlarda olduğu kadar, çalışma yerlerindeki görev çeşitliliği ve verdikleri kararların kanunî, sosyal, ekonomik ve nihayet politik etkileri gibi konular üzerinde de hayrete düşmektedirler.

Hukuk fakültelerindeki pek çok profesör de, yardımcı adâlet memurlarına ilişkin olarak yapılanları, onların çalışma alanlarını ve onların eğitimlerini gözden kaçırmaktadırlar. Yardımcı adâlet memurları ve onların eğitimi ile ilgili yüksekokul öğretim görevlileri, bugüne kadar adâlet memurlarının kendi konuları hakkında sahip oldukları uzmanlık bilgisini ve ilmi çalışmaları en iyi şekilde takdim edememişler ve hukuk fakültelerindeki eğitime yaptıkları katkıyı anlatamamışlardır. Meselâ ben, hukukçuların ve yardımcı adâlet memurlarının, meslekî dergilerinin, dolayısıyla da yayınlarının birbirinden kesin şekilde ayrılmış olmasından büyük üzüntü duymaktayım. Almanya'daki meslek yüksekokulları gelecek için insiyatifi ellerinde tutmak zorundadırlar. Böyle bir gelişmeyi Türkiye'de önlemeye çalışın. Bilimsel yönden mevcut birbirinden ayrılan alanları birlikte yürütmeye gayret edin. Bu her iki taraf yönünden yararlı ve bağlayıcı olacak, hiç olmazsa ayıncı olmayacaktır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin bünyesinde, bir Adâlet Yüksekokulunun dahil edilmesi ve Okul'un bu Fakülte içinde düzenlenmesi ve her iki alanda görevli öğretim üyelerinin bir çoğunun müşterek olması ile, bu yolda en önemli imkân sağlanmıştır.

Almanya'da hukuk mesleği ile ilgili olmayanlar, yardımcı adâlet memurluğu mesleğine karşı kayıtsız kalmaktadırlar. Almanya'daki meslek eğitiminin 4'üncü bölüm öğrencilerinin bir seminer çalışması çerçevesinde, Hildesheim'de ve Lübeck'te halka yönettikleri "yardımcı adâlet memuru kavramı sizde nasıl bir çağrışım yaratmaktadır?" sorusunun değerlendirilmesi, hayal sukutunu da aşan bir sonuç vermiştir. Kendilerine soru yöneltilenlerin pek çoğu, hattâ yardımcı adâlet memuru yetiştirmek amacıyla 1979'dan beri kendi şehirlerinde bir yüksekokul açılmış bulunmasına (ve her seferinde en az 18 ay süreyle Hildesheim'de 1500 yardımcı adâlet memuru bulunmaktadırlar) ve 16 yıldan beri bu alanda eğitim vermekte olmasına rağmen, Hildesheim'de oturanlar bile bu meslekle ilgili sorulara cevap verememişlerdir. Bununla beraber, sonuçta yine de teselli edici bir yön mevcuttur. Hiç olmazsa, hiçbir görüşü olmayan bir kimsede olumlu bir görüş yaratmak, yanlış ve olumsuz düzeltmekten daha

kolaydır; bu görev üzerinde ülkelerimiz birlikte çalışmalıdır. Bütün bunlara karşılık, hâkim-görev çeşitliliğini aksettirmeyen, tam aksine ceza hâkimini ön plâna aşırı derecede çıkararak toplumda yerleşmiş kanaatlara sığınabilir. Nasyonal sosyalizm hâkimiyeti sırasında hâkimin rolünün bazen korku dolu, ve bazen alacalı olduğu süre içinde bile, hâkimin toplumda üstün bir mevkie sahip bulunduğu, hattâ saygı değer olduğu görüşü hâkimdi.

Schleswig-Holstein Eyaleti'nin meslekî kadrolarda tasarruf amacı ile, sınavı başarmış yardımcı adâlet memurlarını tayin etmemesi, fakat Schleswig-Holstein ile Hildesheim Adâlet Yüksekokulu'nun bu öğrencilere avukatlar, bankalar ve sigortalar vs. yanında iş bulmak amacı ile birlikte çalışmalarını, toplumda yardımcı adâlet memurlarının meslekleri hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilmesini sağlamıştır. Önceleri, yüksekokul mensuplarını alma hususunda bağlantı kurulan müesseseler durumu şüphe ile karşılamışlardır; fakat, eğitim konularının ve eğitim süresinin kendilerine anlatılması üzerine, bu müesseseler –özellikle bankalar– bu kişilerin cebri icra ve gayrimenkul hukuku açısından en iyi şekilde yetiştirildiklerine çok kısa bir süre içinde kani olmuşlardır. Böylece, iki sene önce otuz civarında gence –uzun süreli hattâ gelir getirici– işyerleri bulunmuştur. Kendileri hakkında verilen tanıtıcı bilgiler, yardımcı adâlet memurlarının adli mekanizmanın dışında kendi yeteneklerini ispatlamaları, bugün sonraki devreler mezunlarının da muntazaman –bugün sadece en iyileri– işe alınmalarına imkân hazırlamıştır. Hildesheim Adâlet Yüksekokulu öğrenci sayısını tespit ederken ilgili kuzey Alman bakanlıklarından bu temayülü gözönünde tutmalarını talep etmiştir.

Ara sonuç olarak, Federal Almanya'da kamuda adli hizmetin önemli bir halkasını yardımcı adâlet memurunun oluşturduğu fikrinin henüz yerleşmediği tespit edilmektedir. Bunların verdiği kararların öneminin ve etkisinin, “bağımsız” mevkilerinin, –bir üst hizmet memuru olmasına ve bu itibarla talimatla bağlı bulunmasına rağmen, hâkimin maddî açıdan bağımsızlığına benzeyen mevkilerinin- bilgilerinin- nizasız kazaya ve cebri icraya giren konularda hemen hemen tekelleştirilmiş bilgiye- kimse farkında değildir. Faaliyetlerinin sosyal ve ekonomik sonuçları çoğu kez meselâ hukuk mahkemelerinin dışı akseden etkilerini gölgede bırakmaktadır.

Yardımcı adâlet memurluğu mesleğinin tarihi gelişimi konusuna temas etmeme müsaade edin.

Yardımcı adâlet memurluğu mesleği ile ilgilenildiği ve bu mesleğin yargıdaki dünkü, bugünkü ve gelecekteki yerinin kavranılmasına çalışıldığı takdirde, önce tarihçesi incelenmelidir. Sadece bu metod, modern yardımcı adâlet memurunun bugünkü yerinin değerlendirilmesini ve doğru anlaşılmasını sağlar. Almanya'da, yargı alanında çalışanlar bile, çoğu kez, modern yardımcı adâlet memurunun, 50'li yılların sun'î mâmülü olduğunu ve temelinde, her halükârda Weimar Cumhuriyeti zamanında ve bu Asr'ın başlarında hâkimin görevini kanunî düzenleme ile hafifletmek amacının yattığını ileri sürerler. Bununla beraber, aslında "yardımcı adâlet memuru" kavramı bu Asr'ın 20'li yıllarının buluşudur. Mahkeme teşkilâtına ilişkin tartışmalarda ilk defa 1923 yılında Prusya'da resmen kullanılmıştır.

Fakat, sadece hâkimlerin yüzyıllar içinde gelişmiş ve kendilerine ait örf ve âdetlerinin bulunduğu zannedilmemelidir. Hâkimlerin görevlerinin, değişik zamanlarda, çok farklı olmasına rağmen, bu mesleğin ve görevin tanımının bir değişikliğe uğramaması sebebiyle, bu meslek grubu her zaman bir imtiyaza sahip olmuştur.

Yardımcı adâlet memurları da "iş yerlerindeki memur, katip (bazen mahkeme hizmetlisi) "protonotarius" ve "cancelarius" vs. şeklindeki "öncüleri" ile yüzyılı aşkın bir süredir kanunlarla düzenlenen bu geçmişe sahiptirler. Bununla beraber, yardımcı adâlet memurları kendilerine yargıyla ilgili olarak çok farklı görevlerin verilmesi sonucu, mesleklerinin ve görevlerinin tanımlanmasında sık sık değişiklik yapılması gibi dezavantaja katlanmak zorundadırlar. "Mahkeme kâtibi" kavramı, hemen herkesin okuma yazma bildiği günümüzde, küçümsenmektedir. Halbuki, bu sanatın çok az kişi tarafından yürütüldüğü zamanlarda, mahkeme kâtibi toplumda bazen hâkimden daha fazla saygı görüyordu. Almanya'da tarihî şehirlerin pazar yerlerinde belediye veya mahkeme kâtipleri için yapılmış ve hâlâ göze çarpan binalar günümüzde bu durumun etkileyici bir şahididirler. Roma ve kilise (kanonischen rechten) hukuklarının kodifikasyonundan sonra, hâkimler, mâlî sebeplerle ve sınıf ayrımı açısından herhangi bir mahzur da yaratmaması dolayısıyla, sık sık mahkeme kâtibi görevini de bizzat üstlenmişlerdir.

Yardımcı adâlet memurluğu mesleğinin tarihçesinin teferruatına inildiğinde, bir Dostluk Sözleşmesi imzalanması vesilesiyle hazırlanan bu çalışmanın çerçevesi aşılmış olacaktır; fakat, birkaç önemli husus yine de mutlaka belirtilmelidir. Günümüzde, her iki ülkenin hukuk sistemlerinin sıkı akrabalığı sebebiyle, ümit ederim ki, Alman hukuk

tarihinin bir kısmı bilinmektedir ve tebliğimde hemen hemen hiç kullanıma imkânı bulunmayan pek çok özel durum ele alınmamıştır. Bana göre; -geriye atılan adımlar da dahil olmak üzere- gelişmeler 5 bölümde toplanabilir:

- 1) Kodifikasyondan önceki tarihî kökler;
- 2) Mahkeme kâtiplerinin kodifikasyon döneminde en parlak zamanı;
- 3) Liberalizm ve imparatorluk devrinin, adli kanunlarının çıkarılmasından sonra mahkeme kâtiplerinin yeri;
- 4) Hâkimi görevlerinin bir kısmından muaf tutucu kanunların çıkarılışı;
- 5) 1957 tarihli Yardımcı Adâlet Memurları Kanunu'ndan sonra "Yardımcı Adâlet Memuru"

Modern yardımcı adâlet memurluğundan geriye doğru gidilmeye cesaret edildiği ölçüde, müsbet belgeleri araştırmak güçleşmekte ve normların mekân içinde geçerliliği imkânı daralmaktadır. Bu itibarla, konunun takdimini meşhur örneklerle imparatorluk devrinin adli kanunlarının çıkarılış tarihi olan 1877'ye kadar götürüyorum.

Daha Kutsal Kitabın Lüther çevirisinde, Esra'ya ait kitapta, yardımcı adâlet memurlarından bahsedilmekte ve ona hâkimin yanında yer verilmektedir. Kitapta: "Fakat sen Esra, Allah'ın, elinde olan hikmetine uyarak, bütün halkın senin Allah'ının kanunlarına inananlarının hepsinin, hattâ Fırat'ın diğer tarafında oturanların da haktan bahsetmeleri için, hâkimi ve yardımcı adâlet memurunu da bu hikmete dahil et ve bunu bilmeyenler, öğrenmelidirler", demektedir. Üzerinde fevkalâde çok çalışılmış bu metin, 1964 yılında Almanya'da Evangalist kilise Yönetimince, kilise konferansında varılan karara uygun olarak ve evangelistlerin incil çalışmalarında kabul edilmiştir. Açıklamalarda, Lüther tercümesinin ihtiyatlı bir şekilde yapıldığı ve bugünkü günlük konuşmayla uyum sağladığı belirtilmiştir. Eski tercümelerde bu husus, "hâkim ve yardımcı (adâlet memuru)" şeklinde açıkça ifade edilmiştir.

Şimdi, nihayet yardımcı adâlet memurluğunun kanunî kaynaklarına dönebiliriz: Araştırmalar, mahkeme kâtiplerinin varlığının (8/9. Asr'a) karolenjler zamanına kadar uzandığını tespit etmiştir. "riparik" hukuk çevresinde, (Orta Ren), "kâlem amirinin (Kanzleivorsteher), görevlerini yüklenen bir "cancellarius" vardır. Bu meslek,

“salik” ve “alemanik” hukuklarında yer almaktadır. Bununla beraber, bu mesleğin varlığı Milât’tan sonra 9. Asır’dan itibaren Alplerin kuzey bölümünde tespit edilememektedir. Maamafih, bu meslek İtalya’da değişik bir biçimde muhafaza edilmiştir. İtalyan kilise hukukunun usûle ilişkin hükümleri arasında yer verilen ve mahkeme kâtiplerinin karara katılmalarını öngören mekanizmanın arkada bıraktığı etkilerin şumûlü burada ele alınmayacaktır. Roma-katolik usul hukukunda dâva konularının sun’i olarak artışı sebebiyle bunların bir memur vasıtasıyla bir zapta geçirilmesini öngörmüştür. (Mahkeme kâ-tibi ,notarius).

Bu usûlî gelişme, beraberinde şu prensibi getirmiştir: “Dâvada mevcut olmayan, gerçekte de mevcut değildir”. 14. Asr’ın başlarında, bu hukukun kodifikasyonunu müteakip, Almanya’da da mahkeme kâtipliği müessesesi genel hatlarıyla kabul edilmiştir. 1495, 1496, 1507 ve takip eden yıllarda imparatorluk istinaf mahkemelerine gelen dâvalar için (1495 de Frankfurt/Main’da; 1693’den beri Wetzlar’da kurulmuştur) çıkarılan pek çok İstinaf Mahkemeleri Kanunu’nda dâvaların yazılı olmasında ısrar edilmiştir. Sadece Saksonya hukukunun geçerli olduğu bölgede bu hususa aşırı bir karşı koyma görülmüş ve özellikle ispat safhasında kendine özgü kurallar geliştirilmiştir. 1654 yılında çıkarılan en son imparatorluk kararı her iki hukuk sistemini birbirine bağlamış ve müşterek hukuktaki dâva usûlünün temelini kurmuştur. Daha sonra, ülkede, reform çalışmaları birbirini takip etmiştir. Reformu başlatan Prusyalılar olmuştur. Orta Avrupa’daki tarihî olayların sonucu olarak Fransız usûl hukuku’nun tesirleri, Almanya’da da kendini hissettirmiştir.

1877 tarihli İmparatorluk Adli Kanunları yürürlüğe girinceye kadar, usûl hukukunun tarihçesine göz atılırsa, dâvanın yazılı ve sözlü olması, çabukluğu ve bir temele dayanması, bağımsızlığı ve bağlayıcılığı, taraf hâkimiyeti ve hâkimin gücü şeklinde daima tekrarlanan bir mücadelenin devam ettiği görülür. Bu dalgalanmalar mahkeme kâtiplerinin mevkilerinde kendini belli etmiştir. Üzerinde ısrarla durulan, dâva usûlünün yazılı olması prensibinin kabulü sonunda, karar verilirken, sadece mahkeme kâtipleri tarafından zamanında zapta geçirilen taraf açıklamaları ve ileri sürülen ispat vasıtaları gözönünde tutulmuştur. Böyle bir hukukî düzenleme şeklinin kabulünün mahkeme kâtiplerini” oldukça önemli bir mevkie getireceği açıktır. Bu husus, kanunlara da yansımıştır. Bu sebeple, 1555 yılındaki İmparatorluk İstinaf Mahkemesi Kanunu’nun I. Kasım, 128’inci başlık al-

tunda 6 madde mahkeme kâtiplerine ayrılmıştır (mahkeme kâtibi-Protokollnoter). 1532 tarihli Ceza Mahkemeleri Kanunu'nda yer alan (CCC) 181-203'üncü maddelerde mahkeme kâtiplerine zaptı hazırlama görevi yanında, kararı anlamına göre formüle etmek görevi de verilmişti: "Bundan başka, mahkeme kâtibi, önceki mevcut bilgilerden kararı formüle etmeğe yeterli olacak kadar bir anlam çıkaramıyorsa, o.....".

Ceza Muhakemeleri Kanunu ilk olarak bu görev alanı için "mahkeme kâtipliği" kavramı kullanmıştır. Saksonya Eyaleti'nin 20.4.1605 tarihli Istinaf Mahkemesi Kanunu'nda tarafların bütün taleplerinin mahkeme kâtipleri tarafından zabta geçirileceği öngörülmüştür. Burada tabii ki, büyük ölçüde hukukî tavsiye de yer almıştır. Mahkeme kâtibi tarafların dilekçelerini heyetlere getirir ve burada yapılan tasarrufları formüle eder. Hattâ, mahkeme kâtibi kısmen karara katılır ve hâkimlerin yaptıkları müzakereye iştirak eder. Bu şekilde, verilen kararlara iştirak, usûlü uygulamada öylesine yerleşmiştir ki, 1616 tarihli Bavyera Polis Yönetmeliği'nde mahkeme kâtibinin müzakerelerde yer almaması kararlaştırılmıştır. Hukuk fakültelerinden mütalâa alınması usulü (bu mütalâa mahkeme yönünden bağlayıcı olmaktadır) de mahkeme kâtiplerinin etki alanını genişletmiştir; çünkü, konunun takdimi ve malzeme toplama hep mahkeme kâtipleri tarafından yapılıyordu. Mahkeme kâtipleri, ara karar olarak tespit edilen hususları da raportörler için bir araya getirmekle görevliydi. Mahkeme kâtipleri aynı şekilde -tabii ki, tevazu sınırlarını zorlamadan- lüzumsuz "soru yığını" hususunda veya dâvada diğer önemli noktalarda hâkimin dikkatini çekmekle görevliydi. Hâkimden beklenen meziyetler, aynen mahkeme kâtibinden de isteniyordu. Özel olarak 1571 yılında "Solm Kontluğu'nun "Mahkeme ve Arazi Yönetmeliğinde" mahkeme kâtiplerinin özel ağırlıktaki yerlerini belirtmek için "mahkeme kâtipleri mahkemeye aittirler" veya "alt dereceli mahkemelerde jüri üyeleri çoğu zaman okuyup yazamadıkları için mahkeme kâtiplerine büyük görev düşmektedir" denmektedir. 17. Asır'da hâkimlerin kendi görevleri yanında mahkeme kâtiplerinin de görevlerini yapmaları veya mahkeme kâtiplerinin noterler yanında nizasız kaza ile meşgul olmaları nadirattan değildi. Mahkeme kâtibi kendisinin "protonotar" olarak kabul edilmesini, bir yandan belgelere ilişkin faaliyetleri noterlerle eşit ağırlıkta yapabilmesine, öte yandan da Güney Almanya'da Württemberg mahallî noterlerinin "kendine has" bir biçimde ortaya çıkmalarına borçludur. Noterler de zaman zaman mahkeme kâtibi olarak görev yapmışlardır ve hâkimleri de zaman

zaman "Aktuar"lar temsil etmiştir. Bu devre mahkeme kâtiplerinin en parlak dönemi olmuştur. Dolayısıyla, bunlar, o dönemde hâkimin ve noterin sosyal mevki ve görünüşleri ile aynı seviyeye ulaşmışlardır.

Sekreterlerin kariyerlerinde (mahkeme kâtibi ile eş anlamda kullanılır), bu esastan hareketle, önceleri sadece üniversite tahsili yapma, yani hâkim stajiyeri ve "Auskultatoren" olma hususu aranmıştır. 18. ve 19. Asır'ların modern, liberalist ruhundan esinlenen ve dava usulünü düzenleyen kuralların, Müsterek Hukuk'ta düzenlenen dâva usulünün yerine geçmesi ile mahkeme kâtipleri bu görevlerini ve görünüşlerini kaybetmişlerdir. Yazılıdan sözlü usule geçilmesinde, özellikle Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı doktrininin giderek yaygınlaşması sonucunda, hâkimlerin özel yeri giderek daha yoğun şekilde ifade edildi. Karar verme gücü sadece hâkimlere tanındı. Dosyaların gönderilmesi yasağı, eğitim ve sınav hükümlerinin getirilmesi, hâkimin mevkiinin ve faaliyetinin "alt dereceli memurlardan", kesin ve net bir şekilde sınırlanması sonucunu yaratmıştır. Mahkeme kâtibi, sadece mahkemede büro işlerini yapan büro yardımcısı olarak kabul edilmiştir. Sadece Almanya'daki bazı eyaletlerde "sekreter" veya "Aktuar" (hâkim stajiyeri) olmak için, hâkim stajiyerliği sınavını vermenin gerekli olduğunu öngören hükümlerin yürürlükte kalması -muhteşem- geçmişi hatırlatıyordu; fakat 1819 yılından itibaren, bunların yüksek tahsil yapmaksızın da (memur namzedi adı altında) -ilmî yeteneğe sahip iseler- bir sınava tâbi tutulduktan sonra, sekreterlik görevine başlamaları kabul edilmiştir. Bu memurlar kısa bir süre sonra orta seviyede görev yapan hukukçuları yerlerinden uzaklaştırmışlardır. Hâkimlerin daimî olarak kurulan adli makamlara atanmaları da mahkeme kâtiplerinin "önceki şekliyle yaptıkları faaliyetlerin" lüzumsuzmuş gibi görünmesine neden olmuştur. Geçmişte ise, özellikle hâkimin aristokrasiye dahil olduğu ve bu itibarla münavebeli olarak görev yaptığı zamanlarda, mahkeme kâtipleri asli memur olarak tayin edilen mahkeme görevlileri idi.

19. Asır'ın ilk yarısı Almanya'sını, hukuk muhakemeleri usulü ile ilgili üç değişik sistem açısından bunların hâkim olduğu üç ayrı coğrafi alana ayırmak mümkündür: Müsterek Hukuka ilişkin dâva usulünün, Prusya dâva usulünün ve Fransız dâva usulünün hâkim olduğu alanlar. Sistemler arasındaki hatlar zamanla daha da belirginleşmiştir. Asr'ın ortalarından Hannover, Braunschweig, Oldenburg, Bübeck, Baden, Württemberg ve Bayern bölgelerinde birbirinden farklı yeni hukuk muhakemeleri usulüne ilişkin düzenlemeler ya-

pılmıştır. 1862'de Parlamento genel bir Medenî Yargılama Usûlü Muhakemeleri Kanunu yapılması için bir komisyon kurmuştur. Bununla beraber, tarihî olaylar bu önçalışmanın sonuçlanmasını engellemiştir. 1871 tarihli İmparatorluk Anayasası'nda, usûl hukukunun düzenlenmesi kanun koyucunun mecburî görevleri arasında yer almıştır. 1877 yılında -1 Ekim 1879'da yürürlüğe girmiştir- dört adet imparatorluk adli kanunu daha çıkarılmıştır (Mahkemeler Teşkilâtı Kanunu, Ceza Usulü Kanunu, Mahkeme Masraflarının Hesaplanmasına İlişkin Kanun, Medenî Yargılama Usulü Kanunu). 1897'de bunları Tapu Sicili Nizamnamesi, Cebri Artırma ve Yedi Emine İlişkin Kanun, ve usûl hukukuna ilişkin üç ayrı düzenleme takip etmiştir. Bu kanunlar, mahkemelerin vereceği bütün kararların yüksek eğitim görmüş, hukuk bilgini hâkimler tarafından -bununla beraber hâkimlerle mütehasıs olmayan hâkimlerin de birlikte çalışacağı hesaplanarak- verileceği gözönünde bulundurularak hazırlanmıştır. Diğer adli hizmet oraganları- meselâ mahkeme kâtibi ve icra memurleri-hernekadar varlıklarını muhafaza etmişlerse de, bu, usûl hukukuna ilişkin kanunlarda tanımlanmamışlar; herkesce bilinen hususlar olarak ve çok geniş hatlarla kanuna girmişlerdir. Parlamento (Reichsgesetzgeber)nun bunları görmemezlikten gelmesi, pek çok hususta yardımcı adâlet memurunun değişimlerle dolu tarihinde, en etkileyici nokta olarak yer almıştır. Mahkemeler Teşkilâtı Kanunu, 153'üncü paragrafında, bu adli hizmet organının düzenlenmesini eyalet parlamentolarına terketmiştir. Görüldüğü gibi, bu paragraf bile, meseleyi kanuna dahil etmemiş tam aksine yardımcı adâlet memurunun eğitiminin ve hukukî durumunun tespiti işini idarî makamlara bırakmıştır. İmparatorluk'un sıkı hiyerarşisinde -bu husus mutlaka gözönünde tutulmalıdır- yardımcı adâlet memurları son derece mütavazi bir yere sahip olmuşlardır. Hattâ, doktrinde, mahkeme kâtiplerinin ardı arkası kesilmeyen yoğun iş altında olmalarına rağmen, ne manevî, ne de maddî yönden saygı görmeyen, âdeta proleter memur olarak kabul edilmesi görüşü benimsenmiştir.

Ancak, toplum değişmiştir. Sosyal bünyenin temelden değiştiği, mahkemelerdeki işlerin giderek önem kazandığı bir toplum ortaya çıkmıştır. Halbuki, her türlü yargı faaliyetinin merkezi olacak bir "hâkim" kavramı önceden öngörülmemiştir ve düzenlenmemiştir. Hâkim, teknik ve şekli mahiyetli yardımcı adâlet memurlarının görevlerini öylesine yüklenmişti ki, kendi hâkimlik görevlerine çok az zaman ayırmak zorunda kalıyordu. Devlet, -hattâ I. Cihan Savaşı'

nın başlamasından çok daha önce -hâkimlik makamlarının artması ile yoğunlaşan bu hatalı gelişmenin yarattığı ihtiyaçları malî yönden karşılayamayacak hale düşmüştür. Hâkimler de, fevkalâde olan sosyal mevkilerinin değer kaybedeceği düşüncesiyle, bir değişiklik istemiyorlardı. Mevcut adli organlar arasında değişik bir yetki taksiminin yapılması ve bunun mahkeme teşkilatının ana meselesi olması gerektiği görüşü, giderek yaygınlaştı. Daha 1897 tarihinde Franz Klein Avusturya Mahkeme Teşkilatı Kanunu'nun önsözünde, hâkimin mahkeme kararı mahiyetinde olmayan, sırf ihtimamı gerektiren adli hizmetlerden muaf tutulmasını istemişti. Bundan 10 sene sonra, aynı hususu "Preussischen Herrenhaus" da meşhur konuşmasında Franz Adickes talep etmiştir. Adickes'in teklifleri kazai içtihatların ve adli hizmetlerin birbirinden ayılmasını öngören yararlı tartışmalara yolaçtı. Aynı şekilde, 1906'da -Adickes'in düşüncelerinden tamamen bağımsız olarak- Prusya adli teşkilatı aşağıdaki ifade ile ilk defa hâkimlerin bazı görevlerden muaf tutulmasını öngören bir tasarrufla harekete geçti: "Hâkimin İşlerine Yardım Etmek İçin Büroların (Kanzlei) ve Mahkeme Kâtiplerinin İşe Dahil Edilmesine ve Büro işlerinden Mahkeme Kâtiplerinden Alınmasına İlişkin Genel Düzenleme". Bu düzenleyici tasarrufun ayrıntıları üzerinde durmak gerekmemektedir; çünkü, bu tasarruf, aşağıdaki gelişmeye neden olmuştur. Fıkra 1'e göre, mahkeme kâtibi, hâkime yazılı işlemlerde, karar taslaklarının tamamlanması şeklinde yardım eder. 2. ve 3. fıkralar ise şöyledir:

"2. Aşağıda "I" rakamı altında belirtilen hâkimin görevlerine ilişkin işler özel bir talimata gerek olmaksızın ve aynı zamanda dâvaya sebebiyet veren olaylarla birlikte mahkeme kâtibi tarafından hâkime sunulur. Mahkeme kâtibi, muamelenin tamamlanmasında tereddüt ederse, imkân nispetinde, hâkimin sözlü talimatını almalıdır.

3. Hâkimin, aşağıda "II" rakamı altında belirtilen görevine ilişkin işler karar taslakları mahkeme kâtibi tarafından hâkimden sözlü veya yazılı talimat alınarak hazırlanır". Bazı muamelelerin yapılması görevinin devrinin kapsamı -böylece eski duruma dönüş- "I" rakamı altındaki ifade karşısında açıkça görülmektedir.

"I Mahkeme kâtipleri karar taslağını (Entwürfe) kendi görüşlerine göre tamamlar.

Medenî Yargılama Usûlü

1. Masrafların tespitine ilişkin kararlar;

2. Gıyap kararı (istinaf yoluna başvurulmasına müsaade edilenler hariç olmak üzere); kabul üzerine verilen karar -dâvanın geri alınması sebebiyle masraflara ilişkin kararlar- itirazın veya istinafa müracaatın alınması sebebiyle verilen kararlar;
3. Ödeme emri;
4. Cebri icra kararı;

Ceza Muhakemeleri Usûlü

5. Şahsî dâvacıya, müdahil dâvacıya veya sanığa iade edilecek harçların tespitine ilişkin kararlar;
6. Gecikerek ileri sürülen temyiz talebi süresinde yapılmayan veya usulüne uygun olmayan temyiz taleplerinin veya dâvanın yeniden görülmesine ilişkin şekil noksanı ile sakat dilekçelerin reddine; aynı şekilde, ana dâvanın dışında şahsî dâvanın geri alınmasını müteakip, şahsî dâvanın açılmasının reddine ilişkin kararlar;
7. Bir ceza emrine karşı ileri sürülen itiraz hakkı da veya daha önce verilmiş bir polis tasarrufuna ilişkin olarak verilen mahkeme kararı üzerine verilen dilekçe ve itirazın veya dilekçenin geri alınması hakkında yapılan tasarruflar;
8. Şahsî dâvanın açılmasını müteakip yapılan tasarruflar;
9. Hukuken geçerli bir karara dayanarak muntazam aralıklarla özellikle icra maksadıyla tekrarlanan tasarruflar.

İflâs

10. İflâs işlemlerinin başlamasından sonra muntazam aralıklarla tekrarlanan tasarruflar,

Açık artırma ve cebri icra

11. Açık artırma ve elde edilen paranın taksimi gününün tespiti hakkında tasarruflar;
12. İcra takibi yaptıran alacaklının şahsî hakkında diğer iştirakçilere tebligat;
13. Nizasız Kazada yargılama giderlerinin tespiti ve tebellüğe yetkiliye tebligat;

14. Formüllere uygun olan ve devamlı olarak tekrarlanan diğer özellikle kimsesizler kuruluna, ana babaya, vasiye, bakıcıya, talepte bulunma, bilgi verme, dilekçe verme, hatırlatma; şahsi sicillere doğum ve ölümleri bildirme, vesayetin veya bakıcılığın sona ermesine ilişkin bütün tasarruflar.

Tapu siciline taallûk eden işler

15. Tasdikli şerhler;
16. Tapu sicili ve vergi defterleri arasındaki uyumun sağlanması için muntazam sürelerle yapılan tasarruflar;
17. Ticaret siciline (A) yapılacak tescil tasarrufları;
18. Nümune sicillerine yapılacak tescil tasarrufları;
19. Kooperatif ortaklarının listesinin tesciline ilişkin tasarruflar;
20. Mülkiyet değişikliğine (aynı anda rehin konmaksızın), gemilerin ve iç sulardaki gemilerin tescilinde bağlama limanının değiştirilmesine ilişkin tescille ilgili tasarruflar;
21. Mal ayrılığı ve mal ortaklığının kabulünün tesciline ilişkin tasarruflar”.

Genel olarak

22. Dosyaların imhası, kaldırılması, gönderilmesi, tediye edilmesi ile ilgili tasarruflar;
23. İkametgâh, mesken ve diğer şahsi durumların bildirilmesine ilişkin tasarruflar ve dosyalardan fiili durumlarla ilgili olarak verilecek bilgiler.

Buna ilâve olarak “II” rakamı altında belirtilen talimata bağlı görevleri de nazara almak gerekir; ancak, bunlar, burada özel olarak sayılmayacaktır. Prusya modelini kısa bir süre içinde diğer ülkeler de benimsemişlerdir. Bu kurallar, 1943 yılında çıkarılan “Hâkimin Bazı Görevlerden Muaf Tutulmasına İlişkin Tasarruf”a (yeni) kadar yürürlükte kalmıştır (Reichsenlastungsverfügung).

Buna paralel olarak 1909 tarihli Medenî Yargılama Usûlü Kanunu ile ilgili değişiklik teklifinde ilk defa, masrafların tespiti ve ödeme emrine ilişkin icra edilebilirlik açıklamasının hazırlanmasını adli hizmetin bir organı olan mahkeme kâtibine vermiştir. Daha sonra, imza tastiki ve diğer görevlerin yanında tapu sicili ile ilgili işlerin ya-

pılması yetkisi de mahkeme kâtiplerine verilmiştir. Bu güçlenen gelişme, “yardımcı adâlet memurunun hâkime yardımcı güç olması” esasında kopmaya yol açmıştır. Hâkimlerin bazı görevlerden muaf tutulması için, kanun koyucu iki yoldan yararlanabilirdi: 1) Hâkimin sayısız görevlerinde mahkeme kâtiplerinin yardımının sağlanması; 2) Kanunda düzenlenen yetkinin değiştirilmesi.

Modern yardımcı adâlet memurluğunun gelişmesi için, ikinci alternatifin seçilmesi daha etkili olurdu. Bu itibarla, daha, burada, kavramın kesin olmadığına işaret etmek gerekir. Mevzuatta ve doktrinde, “hâkimin görevlerinin” intikalinden çok sık, fakat genel hatlarla (pauschal) bahsedilir. Bununla beraber, bu kelimenin seçimi meselenin hallinde isabetli olmamıştır. Zamanında bu görevlere “hâkime ait görevler” denmesinin sebebi, bunların daha önce hâkimler tarafından üstlenilmiş olmasındandır. Karara müessir olan soru, daha ziyade, mahkeme kâtiplerinin üstlendikleri faaliyetlerin gerçekten haklarında hâkimin karar vermesi gereken faaliyetler mi olduğudur? Her özel durum için, bu sınırın tespitinin ne kadar zor olduğunun tamamen bilincindeyim. Burada iki misalle daha sonraki açıklamaların anlaşılabilir olması için, durumu bir netliğe kavuşturmak istiyorum. Meselâ, masrafların tespiti meselesini ele alalım; Burada ilâmda masraflara kimin ne ölçüde katlanacağını tespiti hususu ile kararın hukukî esaslarının tartışıldığı kısmının aynı olduğu noktası üzerinde tartışılabilir. Halbuki gerçek masrafların hesaplanması ve tespiti ile taraflar arasında paylaşılmasının tamamen idarî bir işlem mahiyetinde olduğu da ileri sürülebilir; fakat, her hâkim, avukat ve yardımcı adâlet memuru meselâ, masrafların taraflara aidiyeti ile ilgili nisbetin tamlığının veya § 91 ZPO'ya göre verilen bir kararın değil, tam aksine tek tek masraf faktörlerinin taraflara aidiyetini kararlaştırmanın çoğu zaman çok daha güç olduğunu ve verilecek kararın çok şumüllü sonuçlarının olacağını bilirler —çoğu zaman iptal edilmeyen— bu sonuncu hususâ yardımcı adâlet memurları karar verirler. Bir başka örnekle meseleyi biraz daha aydınlatmak istiyorum. Yukarıda bahsedilen hâkimin bazı görevlerden muaf tutulmasına ilişkin hukukî düzenlemede kanunkoyucu giyabi hüküm verilmesi hususunda bir yetkiyi öngörmüştür. Eski Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun 296'ncı paragrafının özünde, bugünkü Hukuk Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun 331'inci paragrafındakine benzer bir ifade mevcuttur. Bu paragraf, dâva dilekçesinde ileri sürülen fiilî vakıaların haklı kılması halinde, dâvalı hakkında giyabında hüküm

verebileceğini öngörmekteydi. Yani –bugünkü gibi– kararın verilmesi için gerekli olan incelemenin yapılması zorunlu idi, yani, tıpkı tartışmalı bir dâvada hâkimin maddî hukuk normalarına uygun bir incelemeyi yapma zorunluluğunun bulunması gibi. Kararın burada genel hatlarla incelenmesine ve yardımcı adâlet memurlarının güç meselelerin hallini hâkime sormalarına rağmen, işler geniş anlamda hâkimin faaliyet alanına dahil edilmiştir. O halde sınıflamada, hukuki güçlük mü esas alınacaktır? Yoksa iktisadî ve sosyal etki mi ölçü olacaktır? Uygulanacak normların hangi kanunda yer aldığına mı, yoksa görev tevziine mi ağırlık verilecektir? Bu meselede yardımcı adâlet memurlarının faaliyetlerinin maksada uygun bir şekilde düzenlenmesi isteniyorsa, kendilerine verilen görevlerin gözönünde bulundurulması gerekir.

Hâkimin bazı görevlerinden muaf tutulması düşüncesi çerçevesi içinde, 1920–1934 yılları arasında, bir “küçük çapta adli reform” denebilecek bir reform yapılmıştır. İlk önemli kanunî tedbir 1920 tarihli Prusya Kanunu’nda öngörülmüştür ve bu kanunla hâkimin görevlerine dahil olan “tapu siciline ilişkin muameleler” mahkeme kâtiplerine verilmiştir. Bu kanun, böylece ilk defa, hâkimin basit işlerini, *bağımsız olarak*, hükme bağlanmak üzere “hâkime ait olma karakterine” dokunmadan yardımcı adâlet memuruna vermiş olmaktadır. Bu kanun, yardımcı adâlet memurluk müessesesinin gelişiminde çığır açan daha önceki kanundan farklıdır ve yardımcı adâlet memurunu hâkimin temsilcisi olarak kabul eden üçüncü bir kapıyı aralamıştır. Prusya örneğini 11.3.1921’de mahkemelerin yükünün hafifletilmesini öngören imparatorluk kanunları takip etmiştir; bununla beraber, sözkonusu kanunlar mahkemelerin yükünün hafifletilip hafifletilmeyeceğini, hafifletilecekse bunun kapsamının ne olacağını ancak eyalet adli yönetiminin karar verebileceğini öngörmüştür.

Mahkeme kâtiplerinin görev alanlarının artması –önceleri dikkati çekmeyecek şekilde– adli teşkilâta temelden bir değişikliği de beraberinde getirmiştir. Mahkeme kâtiplerinin eskiden beri yapılagelen faaliyetlerinin son alarak da hâkimden alınıp bunlara verilen görevlerinin belirlenmesine duyulan ihtiyaç o kadar ağır basmıştır ki, 1923 yılında ikinci alana giren görevlerin belirlenmesi için “yardımcı adâlet memuru” şeklinde verilen tarifle o zamana kadar tek olan mahkeme kâtiplik makamı iki adli hizmet organına bölünmüş ve böylece o zamana kadar adli hizmette mevcut olmayan orta seviyede ve üst

seviyede hizmet alanları kavramları getirilmiştir. Adli teşkilât, bugüne kadar § 153 GVG de yer alan bu hususla ilgili bir düzenleme yapmamıştır. Fakat, eğitimle ilgili hükümlerde ve bu hükümlerden kaynaklanan tasarruflarda ilk olarak “basit büro hizmetleri” ve “basit olmayan büro hizmetleri” nin memurları arasında bir ayırım yapılmıştır. Sadece bu sonuncular yardımcı adâlet memurlarına ait olan görevleri üstlenebiliyorlardı. Zamanla, yardımcı adâlet memurlarının devamlı bir temsilciliği kuruldu. “Alman Adli Teşkilatında Çalışanlar Birliği” ilerideki büyük bir hukuk reformu ile ilgili tartışmalara, düşünceleriyle ve tebliğleriyle katılmaktaydı.

Nasyonal Sosyalizmin merkezî kanunkoyma sisteminin imparatorluk adli hâkimiyetinin yerine geçmesi ile, yardımcı adâlet memurları mevkileri itibariyle en iyi şansa sahip olmuş gibi görünmektedirler.

Nitekim, Nasyonal Sosyalist idare, yardımcı adâlet memurlarının çalışmalarını reddeden bir tutuma girmemiştir. Bu husus, kendini, hâkimin, savcının, yardımcı adâlet memurunun, keza avukatın, noterin ve idarî ve iktisadî alanda çalışan diğer hukukçuların “Hukukun Gerçek Birliği”nde toplanmasında göstermektedir. Bu yolla yardımcı adâlet memuruna bir taraftan bu mevkiin tevcih edildiği ifade edilmiş, diğer taraftan devlet böylece hâkim ve yardımcı adâlet memurunun birbirinden ayrı yönlere yönelik menfaatlerini müşterek bir mevki şuuruna kanalize etmek istemiştir. “Hâkim-yardımcı adâlet memuru” başlığı ile İmparatorluk Adâlet Bakanlığı’nda bir resmî daire kurularak, bu husus hedeflenmiş ve yardımcı adâlet memurlarının mevkiine ilişkin problemin adli teşkilatta çözüme ulaşması istenmiştir. Hansa Eyaletleri Yüksek Mahkeme Başkanı Dr. Rotenberger, bu Daire’nin başına getirilmiş ve kendisine yardımcı adâlet memurlarının yetkilerini genişletmesi yükümlülüğü verilmiştir. Bununla beraber, belki adli teşkilatta, Weimar Cumhuriyeti düşüncesine bağlı memurların bulunması, 2. Cihan Savaşı’nın çıkması ve başlangıçtaki duruma kıyasla daha önemli görevlerin doğması meselenin çözüme ulaşmasını engellemiştir.

Nazi hâkimiyeti sırasında çıkarılan düzenlemeler gerçekte yardımcı adâlet memurluk mesleği için bir çöküşe yol açmamıştır. Daha çok, tapu sicilinin uygulanması için İmparatorluk Adâlet Bakanlığı’na ilişkin Nizamname (Reichsministeium der Justiz) ticaret sicili ile ilgili 1937 tarihli ve gemi sicili ile ilgili 1940 tarihli düzenlemeler yardımcı adâlet memurları tarafından tenkit edilmekle birlikte, adli

teşkilât çerçevesinde yardımcı adâlet memurları hakkında getirilen yeni kurallar gelişme çizgisini ileriye götürmüştür.

2. Cihan Savaşı'ndan sonra, 1957 tarihli Yardımcı Adâlet Memurları Kanunu'nun hazırlanması ve 1969'da bu Kanun'un üzerinde yapılan yeni çalışmalar sonucu "yardımcı adâlet memuru" zamana kendisini kabul ettirmiştir. Yardımcı adâlet memurunun yargı gücü içinde mevkiine ilişkin kurallar, bu kanunla lüzumsuz hale gelmemiştir. Günlük uygulamalarda sahip olduğu yetenek ve verdiği kararların toplum yönünden taşıdığı önem ve aldığı eğitimin çok iyi olması, bu tartışmaları canlı tutmuş ve hattâ yoğunlaştırmıştır.

Yardımcı adâlet memuru, bugün adli teşkilatta karar verici mevkidedir. Çok büyük ve çok küçük mahkeme birimlerindeki görevlerin ifası için bir nevi teminattırlar. Yardımcı adâlet memurları farklı bakanlıklarda sorumluluk isteyen işleri de yapmaktadırlar. Cezaların infazı çerçevesinde, savcılık yanında ek alanlarda çalışırlar.

Nihayet, burada sadece kelime olarak değinilecek çok zengin bir alanda daha faaliyet göstermektedirler: Yargı giderlerine ilişkin hukuk, cebri icra, açık artırma, iflâs ve sulh, tapu sicili, ticaret sicili, tereke aile ve vesayet makamı. Bu alanlarda haklarını arayanlar için yardımcı adâlet memurlarının kendi şahsî sorumlulukları altında faaliyette bulunmaları istenmiştir. Tabii ki, -bir hukuk devletinde mutad olduğu üzere- yardımcı adâlet memurlarının kararları da hukuki vasıtalara bağlıdır. Hernekadar hâkimin hukuki yönden bir otorite olduğu ve daha yoğun bir huzur yarattığı ileri sürülerek, dâvacının memnuniyetsizliğinin hâkim kararı ile sona ereceği görüşü mevcutsa da, ve hernekadar yardımcı adâlet memurunun halledeceği konular özel düzenlemelere tâbi tutulmuşsa da, bu durum yardımcı adâlet memurunun verdiği kararların mahkeme kararı olması niteliğini etkilemez. Bir kere yukardaki görüşe katılmıyorum; Ayrıca da, mesele, sadece, yardımcı adâlet memurlarının fonksiyonları hakkındaki yukarda belirttiğim bilgisizlikten dolayı, toplumun bu mesleği tam anlamıyla benimsememesinden doğmaktadır.

Son örnek olarak, Hildesheim'deki Adâlet Yüksekokulu'ndan diploma alan yardımcı adâlet memurlarının eğitimi hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum, Almanya'daki 5 Adâlet Yüksekokulu'ndaki eğitim; hernekadar her eğitim müessesesi kendi özelliği hakkında gururlu ve ısrarlı ise de, bizimkinden esas itibarıyla sadece küçük farklarla ayrılır.

Öğrencilerimiz, esas itibariyle, lise diplomasına sahip, yani herhangi bir üniversitede eğitim yapabilmek imkânına sahip öğrencilerden oluşur. Aşağı yukarı öğrencilerin % 10'u daha önce belli süreli askerlik hizmeti yapmış (lise veya meslek yüksekokulu diploması) veya yargıda orta sınıf memur olarak senelerce, özellikle başarılı bir şekilde, hizmet vermiş ve yüksekokulda okumak için dışardan giriş sınavını kazanmış kimselerden oluşur. Son senelerde, bizde de fakülte mezunlarının gözle görülür sayıda işsizliği nedeniyle, liseyi çok iyi derece ile bitirmiş mezunların, adâlet yüksekokuluna müracaat ettikleri görülmektedir. Bunun, temelde önem taşıyan iki sebebi mevcuttur. Birincisi, öğrencilerimizin öğrenimleri sırasında, görevlerine son verilinceye kadar üst derece hizmetli memur mevkiinde olmalarıdır. Bunun anlamı, bütün eğitimleri süresince, malî durumu iyi olmayan öğrenciler için devletin yaptığı yardımın üstünde hiç de küçümsenmeyecek bir aylık almalarıdır. Diğer taraftan, en azından, geçmiş yıllarda, giriş sınavını kazanan bir öğrenci, üç yıllık eğitimi başarılı şekilde tamamladıktan sonra, yardımcı adâlet memuru olarak bir çalışma yerine sahip olmaktadır. İleride kendilerine bir çalışma yeri garantileyecek bir mesleği seçmede gençlerin karşılaştığı güçlük açısından, adâlet yüksekokulları aşikâr bir şekilde cazip bir çıkış imkânı yaratmaktadır. Yardımcı adâlet memurlarının eğitiminde bize eğitilecek öğrenci sayısını bildiren eyalet mahkemesi başkanı büyük istekli sayıları arasında öğrenciyi rahatça seçme imkânına sahiptir. Her bir kontenjan için 100 istekli mevcuttur. Bu sebeple bizde aşağıdaki ifade geçerlidir: "Yardımcı adâlet memuru olamayanlar, maalesef hukukçu olmak zorundadırlar". Sadece yargıya bağlı olarak, ilerideki istihdam açısından 3 yıllık eğitim, teorik ve pratik öğrenim bölümlerine ayrılır. Bu eğitimin süresi sadece tatillerle kesilir. Bu tatiller üniversitelerin sömestr tatilleri olmayıp, tam aksine, aynı statüdeki memurların yıllık iznine tekabül eder. Teorik eğitimin bölünmesi, sadece Hildesheim'deki Adâlet Yüksekokulu'nda uygulanmaktadır; pratik eğitim süresi özel olarak seçilmiş sulh mahkemeleri ve savcılıklarda ikmâl edilir. Öğrenciler orada çalışma yerlerinde yardımcı adâlet memurlarının yardımıyla yetiştirilirler. Buna hak arayan vatandaşlarla ilişki kurmak da dahildir. Bundan başka, -ev ödevleri de dahil olmak üzere- daha önce okulda öğretilenler, yani teoriler, ihtisas alanlarında bir kere daha ders olarak verilir. Dersler, sulh mahkemelerinin bulunduğu yerlerdeki adâlet yüksekokulu tarafından görevlendirilen kimselerce verilir. Burada, genellikle, farklı iş alanlarındaki, tecrübeli yardımcı adâlet memurları, pedagojik bir yaklaşımla ders verirler.

Eğitim aşağıda tek tek gösterilen safhalara ayrılmıştır:

1. Eğitim bölümü (3 ay) pratik eğitim
2. Eğitim bölümü (12 ay) teorik eğitim
3. Eğitim bölümü (10 ay) pratik eğitim
4. Eğitim bölümü (6 ay) teorik eğitim
5. Eğitim bölümü (5 ay) pratik eğitim

ve nihayet sınav.

ğretime ilişkin malzeme, yardımcı adâlet memurlarının yukarda belirtilen çalışma alanlarına yöneliktir. Her dal için öngörülen ders saatlerini vererek sizi sıkmak istemiyorum. ğrencilerimizin ders saatlerinde okulda mevcut olduklarını farzetmek gerekir (8'den 13.15'e kadar; gleden sonra da fevkaldeden olmayan toplantılarda); çünkü, yardımcı adâlet memuruna tıpkı bir memur gibi, çalışma saatleri gözönünde tutularak para ödenmektedir. Aynı husus, tabii ki, pratiğe yönelik eğitim safhası için de sözkonusudur. Bu eğitim, yoğunluğu ile birlikte hesaplanırsa, öğrencilerimiz sadece teoride bile, bir hukuk eğitiminde (normal eğitim süresi) ngrlen ders saati kadar hukuk dersi almaktadırlar. Eldeki zaman hukuk fakültelerindeki-lerden aşıkr surette kısa olduğundan, eğitime bağlı olarak yürütülen ev ödevlerinde sorulan sorularla, ğretim malzemesinin komprime şekilde verilmesi zorunludur. Bu hususa didaktik ve pedogojik/metodik bir konseptle ulaşmaya ve öğrencileri rahatlatmaya çalışıyoruz. Bu itibarla, ğrenci grupları en çok 24 kişiden oluşmaktadır. Böylece birbirine paralel birçok grup yanyana eğitilir. Bu konsept şu anda Hildesheim'da Adâlet Yüksekokulu'nda 8 ğretim yesi ve pek çok ğretim görevlisi (bu işe elverişli uygulayıcılardan) tarafından yürütülmektedir.

Daha sonra sınav ödevleri ve szli sınavlar gelir; hepsi iyi giderse, diploma alınır.

Sizi fazla yormadığımı ve aşağı yukarı şu soruların cevapları hakkında bir görüşe sahip olduğunuzu mit ederim: Yardımcı adâlet memurluğunun menşei nedir? Kimdir? Nasıl eğitilirler? O, bugün imzalanan Türk-Alman Dostluk Sözleşmesi'nin bağlayıcı halkasıdır.

VEREINBARUNG ÜBER DIE BEGRÜNDUNG EINER PARTNERSCHAFT ZWISCHEN

dem Fachbereich Rechtspflege der Niedersächsischen Fachhochschule
für Verwaltung und Rechtspflege in Hildesheim und
der Rechtspflegerhochschule der juristischen Fakultät der Universität
Ankara

Präambel

Beide Parteien kommen überein, auf der Grundlage der zwischen beiden Hochschulen bestehenden freundschaftlichen Beziehungen eine Partnerschaft zu begründen.

Zu diesem Zweck werden beide Institutionen alles unternehmen, um die Zusammenarbeit zu konkretisieren,

Die Leitungen beider Ausbildungsstätten verpflichten sich, Kontakte mit allen nationalen und internationalen Organisationen aufzunehmen, die sie bei der Durchführung unterstützen können.

Artikel 1:

Der Fachbereich Rechtspflege der Niedersächsischen Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege und die Rechtspflegerhochschule der juristischen Fakultät der Universität Ankara arbeiten unter Berücksichtigung der Erfordernisse in den jeweiligen Ländern in folgenden Bereichen zusammen:

1. Ausbildungsgegenstände, Lehrpläne, Ausbildungsmethoden und Prüfungsinhalte;
2. Schaffung eines konkreten Berufsbildes für die Hochschulabsolventen;
3. Fortbildung der Praktiker;

4. Einsatzmöglichkeiten der Absolventen im nichtstaatlichen Bereich unter Berücksichtigung der Besonderheiten im jeweiligen Staat;

5. Informationsaustausch über das jeweilige Rechts- und Gesellschaftssystem.

Artikel 2:

Um die in Artikel 1 genannten Aufgaben erfüllen zu können, soll der besuchswise Austausch von Dozenten und Studenten beibehalten und gefördert werden. Dies soll das Kennenlernen der jeweiligen Ausbildungsstätten, des Ausbildungskonzepts, der beruflichen Einsatzmöglichkeiten der Absolventen und der Stellung des Rechtspflegers im jeweiligen Gerichtssystem vertiefen.

Entsprechende Informationsveranstaltungen für die Studenten und Dozenten werden vorgesehen.

Artikel 3:

Die Partner tauschen Studienpläne, Unterrichtsmaterialien und Prüfungsaufgaben aus.

Artikel 4:

Die gegenseitige Information soll durch Publikationen intensiviert und kontinuierlich fortgeführt werden. Honorare für gemeinsame Veröffentlichungen werden dem Ausbau der Partnerschaft zur Verfügung gestellt.

Artikel 5:

Beide Partner sind sich darin einig, daß der Umfang und die Art und Weise der Aktivitäten von den Mitteln abhängen, die ihnen zur Verfügung stehen.

Artikel 6:

Dieses Abkommen wird auf fünf Jahre geschlossen und läuft zum Ende des Studienjahres der Universität Ankara aus. Es tritt mit dem Tag seiner Unterzeichnung in Kraft.

Geschehen zu Ankara am 23.3.1988 in vier Urschriften, je zwei in deutscher und in türkischer Sprache, wobei jeder Wortlaut gleichermaßen verbindlich ist.

Für den Fachbereich Rechtsplege der Niedersächsischen Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege in Hildesheim:

Leiter

Doz.Dr. Volker LESSING

Für die Rechtspflegerhochschule der juristischen Fakultät der Universität Ankara:

Rektor

(Universität Ankara)

Prof.Dr. Necdet SERIN

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Yüksekokulu ile Hildesheim'daki Aşağı Saksonya (Nidersaksın) İdarî ve Adli Hizmetler Yüksekokulu'nun Adli Hizmetler Bölümü arasında bir işbirliği kurulmasına ilişkin anlaşma.

Önsöz

Taraflar her iki yüksekokul arasında var olan dostluk ilişkisi temelince dayanarak, bir işbirliği anlaşması yapmayı kabul ederler.

Bu amaç için, her iki kuruluş, birlikte çalışmayı somutlaştıracak her türlü girişimde bulunacaklardır.

Her iki öğretim kurumunun yönetimleri, bu çalışmada kendilerini destekleyecek millî ve milletlerarası bütün teşkilatlarla ilişki kurmak yükümlülüğünü üstlenirler.

Madde 1

Aşağı Saksonya İdarî ve Adli Hizmetler Yüksekokulu'nun Adli Hizmetler Bölümü ve Ankara Üniversitesi AYO her iki ülkenin ihtiyaçlarını gözönünde tutarak aşağıdaki alanlarda işbirliğinde bulunurlar;

1. Eğitim konuları, ders plânları, eğitim metodları ve sınav (konuları) içerikleri;
2. Yüksekokulu bitirenler için somut bir meslek tanımı yaratma;
3. Pratikten gelenlerin tekâmül eğitimi;
- 4) Her iki devletin özellikleri gözönünde tutularak mezunların devlet kesimi dışında ise yerleştirilmeleri imkanı;
5. Her iki ülkenin hukuk ve toplum sistemi hakkında bilgi alış-verişi.

Madde 2

Birinci madde anılan görevlerin yerine getirilebilmesi için öğretim üyesi ve öğrencilerin ziyaret amaçlı mübadelesi sürdürülmeli ve teşvik edilmelidir.

Bu mübadele, her iki eğitim kurumunun eğitim anlayışı mezunların mesleklerine göre ise yerleştirilme imkânları ve her iki mahkeme sisteminde mezunların sahip oldukları mevki konularında derinlemesine bilgi edinilmesini amaçlamaktadır. Öğrenciler ve öğretim üyeleri için bu tür bilgi alışverişini sağlayacak programların düzenlenmesi öngörülmüştür.

Madde 3

Taraflar, eğitim plânlarını, eğitim malzemelerini ve sınav sorularını karşılıklı olarak birbirlerine gönderirler.

Madde 4

Karşılıklı olarak elde edilen bilgi, yayınlar aracılığıyla yoğunlaştırılmalı ve devamlı olarak yürütülmelidir. Müsterek yayınlara ilişkin ücret, işbirliğinin tevsii amacıyla tahsis edilecektir.

Madde 5

Taraflar, çalışmaların kapsam ve türünün kendilerine tahsis edilen imkanlara bağlı olduğu hususunda görüş birliği içindedirler.

Madde 6

Bu anlaşma beş yıl süre için yapılmıştır ve Ankara Üniversitesi'nin eğitim yılının sonunda sona erer. Anlaşma, imzalandığı tarihte yürürlüğe girer.

Ankara'da 23.3.1988 tarihinde ikisi almanca, ikisi türkçe ve her iki dildeki metin aynı bağlayıcılığa sahip olmak üzere, dört orjinal nüsha olarak düzenlenmiştir.

Hildesheim'deki Aşağı Saksonya İdari ve Adli Hizmetler Yüksekokulu'nun Adli Hizmetler Bölümü adına;

Müdür

Doz.Dr. Volker LESSING

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Yüksekokulu adına:

Ankara Üniversitesi

Rektör

Prof.Dr. Necdet SERİN